

Turinys

V SKYRIUS. ŠALTASIS KARAS	4
5.1 Ant Europos nusileidžia geležinė uždanga	6
5.2 Sovietų Sąjunga – milžinas molinėmis kojomis	10
5.3 Supervalstybių varžytuvės	14
5.4 SSRS viešpatavimas Rytų Europoje	18
+5.5 Kolonijinės sistemos suirimas	22
5.6 Šaltojo karo konfliktai	26
5.7 Blogio imperijos žlugimas	30
SKYRIAUS SANTRAUKA	34
ISTORIJA AKTYVIAI. Anekdotai atskleidžia praeitį	36
ŽINAU, MOKU, GALIU	38
VI SKYRIUS. NUO SOVIETŲ OKUPOUOTOS IKI NEPRIKLAUSOMOS LIETUVOS	40
6.1 Sovietinė Lietuvos reokupacija	42
6.2 Lietuvos partizaninis karas su SSRS	46
6.3 Sovietmetis Lietuvoje	50
6.4 Lietuvos kultūra nelaisvėje	54
6.5 Taikus pasipriešinimas sovietmečiu.....	58
+6.6 Gyvenimas Sovietų Lietuvoje.....	62
+6.7 Vilnius – LSSR sostinė.....	66
6.8 Dainuojančioji revoliucija.....	70
6.9 Lietuvos nepriklausomybės atkūrimas	74
SKYRIAUS SANTRAUKA	78
TIRIAMASIS DARBAS. Pasipriešinimo sovietinei okupacijai atminties vietos	80
ŽINAU, MOKU, GALIU	82
VII SKYRIUS. PASAULIS ŠIANDIEN	84
7.1 Mokslo ir technologijų revoliucijos.....	86
7.2 Pokyčiai visuomenėje.....	90
7.3 Kultūros permainos	94
7.4 Žmonijos iššūkiai	98
7.5 Terorizmas	102
7.6 Europos susivienijimas.....	106
7.7 Naujoji pasaulio tvarka	110
7.8 Ant sovietų imperijos griuvėsių.....	114
+7.9 Rusijos karas prieš Ukrainą	118
SKYRIAUS SANTRAUKA	122
ISTORIJA AKTYVIAI. Kuriame istorinį memą	124
ŽINAU, MOKU, GALIU	126
VIII SKYRIUS. GELEŽINEI UŽDANGAI SUBYRĖJUS ...	128
8.1 Lietuvos vadavimasis iš sovietinio palikimo.....	130
8.2 Lietuva sugrįžta į Europą.....	134
8.3 Baltijos kelias.....	138
8.4 Išblaškyta tauta	142
SKYRIAUS SANTRAUKA	146
ISTORIJA AKTYVIAI. Esė istorijos tema rašymas	148
ŽINAU, MOKU, GALIU	150
Laiko juosta	152
Istorinės asmenybės	153
Sąvokų žodynas	155
Iliustracijų šaltiniai	160

VII

PASAULIS ŠIANDIEN

Į praeitį nugrimzdo Šaltojo karo laikotarpis. XX a. II pusėje pažangiausiomis mokslo teorijomis ir tyrimais pagrįstos technologijos lėmė didžiulį pasaulio ekonomikos pakilimą ir vartotojų visuomenės triumfą. Tačiau pasaulį tebekamuoja daugybė iššūkių: demografinis sproginimas, ekonomiškai silpnų šalių skurdas, badas, klimato atšilimas, masinė žmonių migracija, tebevykstantys karai ir bet kur žmonių gyvybių galintis pareikalauti tarptautinis terorizmas. XXI a. pradžioje auganti skaitmenizacija ir atsiradusi socialinė žiniasklaida milijonus žmonių pavertė ne tik informacijos vartotojais, bet ir jos tiekėjais. Socialinėse svetainėse padaugėjo melagienų. Informaciniai karai tapo šių dienų kasdienybe. Ketvirtoji pramonės revoliucija ir sparčiai besivystančios dirbtinio intelekto technologijos atveria žmonijai neregėtų galimybių.

▲ Karai, kariniai konfliktai ir teroristų išpuoliai pasaulyje 1990–2025 m.

1957 m.
įsteigta Europos
ekonominė bendrija

1975–2021 m.
trečioji pramonės
revoliucija

1992 m.
pasirašyta Europos
Sąjungos (ES) steigimo
sutartis

2014 m.
Rusija
okupuoja
Ukrainos dalį

2022 m.
ketvirtoji pramonės
revoliucija

**2022 m.
vasario 24 d.**
Rusija pradeda
visuotinį karą prieš Ukrainą

1957 m.

XX–XXI a.

2022 m.

2 Gyvenimas žinių visuomenėje. Kasdien informacija per šimtus televizijos kanalų ir kitas žiniasklaidos priemones akimirksniu pasiekia atokiausius Žemės kampelius.

Šiame skyriuje nagrinėsi ir vertinsi:

- trečiosios ir ketvirtosios pramonės revoliucijų atsiradimą;
- globalizacijos plitimą ir įtaką žmonių gyvenimui;
- masinės ir elitinės kultūros poveikį šiuolaikinei visuomenei;
- žmonijos iššūkius;
- Europos Sąjungos įkūrimą ir plėtros etapus;
- naująją pasaulio tvarką po Šaltojo karo;

- komunistinės planinės ekonomikos perėjimą į kapitalistinę rinkos ekonomiką Sovietų Sąjungoje;
- buvusių sovietinių respublikų raidą žlugus Sovietų Sąjungai;
- Rusijos karų prieš Ukrainą eigą.

Išsiaiškinsi, kuo garsios šios asmenybės:

Konradas Adenaueris; Ernstas Ingmaras Bergmanas; Jonas Mekas; Robertas Šumanas; Andis Varholas.

Sužinysi šių sąvokų reikšmę:

elitinė kultūra, gerovės valstybė, globalizacija, masinė kultūra, posovietinė erdvė, terorizmas, vartotojų visuomenė, Vudstokas.

Mokysiesi:

kurti istorinį memą.

7.8 Ant sovietų imperijos griuvėsių

Žlugus Sovietų Sąjungai, 15 jos respublikų tapo nepriklausomomis valstybėmis. Didžiausia iš jų – SSRS teisių ir branduolinio ginklo perėmėja Rusija bandė kurti demokratinę valstybę. Tačiau baudžiavinio mąstymo palikimas neleido rusams sukurti laisvos visuomenės. Įsitvirtinus slaptųjų tarnybų remiamai V. Putino diktatūrai, atgimė didžiavalstybinis šovinizmas. Naujoji Rusija tapo mirtina grėsme kaimyninėms valstybėms.

1 Paaukuotas paminklas Turkmėnistan prezidentui ir diktatoriui S. Nijazovui – turkmėnbašui (turkmėnų tėvui) Ašchabade. Jo valdymo laikotarpiu šalyje klestėjo asmens kultas.

2 Kariniai konfliktai buvusios SSRS teritorijoje 1991–2024 m.

2015 m.	2023 m.	BVP*		
Visiškos demokratijos				
1. Norvegija	1. Norvegija	9,93	9,81	103,45
20. JAV	29. JAV	8,05	7,85	86,6
Demokratijos, turinčios trūkumų				
29. Estija	27. Estija	7,85	7,96	48,01
38. Lietuva	37. Latvija	7,54	7,38	43,53
42. Latvija	39. Lietuva	7,37	7,31	53,62
Mišrūs režimai				
82. Sakartvelas	84. Armėnija	5,88	5,42	23,38
88. Ukraina	89. Sakartvelas	5,7	5,20	27,36
93. Kirgizija	91. Ukraina	5,33	5,06	19,6
116. Armėnija	109. Kirgizija	4,33	3,70	7,77
Autoritariniai režimai				
127. Baltarusija	120. Kazachstanas	3,62	3,08	41,37
132. Rusija	130. Azerbaidžanas	3,31	2,80	24,7
140. Kazachstanas	144. Rusija	3,06	2,22	47,3
149. Azerbaidžanas	148. Uzbekistanas	2,71	2,12	11,6
158. Uzbekistanas	151. Baltarusija	1,95	1,99	32,1
158. Tadžikistanas	155. Tadžikistanas	1,95	1,91	5,53
162. Turkmėnistanas	162. Turkmėnistanas	1,83	1,66	26,88
167. Šiaurės Korėja	165. Šiaurės Korėja	1,08	1,08	n. d.

* BVP vienam gyventojui (tūkst. JAV dol.) pagal 2024 m. perkamosios galios paritetą.

NVS – negyvybingas darinys

Žlugus SSRS, buvusios sovietinės respublikos, išskyrus Baltijos valstybes, 1991 m. įkūrė **Nepriklausomų Valstybių Sandraugą (NVS)**. Rusija naudojo NVS, siekdama išsaugoti Sovietų Sąjungą nauja forma, bet toks dirbtinis darinys, draskomas konfliktų ir prieštaravimų, neturėjo ateities.

Visa **posovietinė erdvė** patyrė sudėtingą perėjimo iš komunistinės planinės į kapitalistinę rinkos ekonomiką laikotarpį. Jį lydėjo chaosas, ūkio nuosmukis, korupcija, skurdas, neteisėta privatizacija, **oligarchų** klanų įsigalėjimas, išaugęs nusikalstamumas.

Ilgą laiką bendroje SSRS valstybėje vienodą vargą išgyvenusios tautos nuėjo skirtingais keliais. Baltijos šalys tapo išsivysčiusiomis ir demokratiškomis valstybėmis. Daugumoje NVS valstybių valdžią perėmė buvę komunistų partijos vadovai, gniaužiantys bet kokias demokratijos užuomazgas ir **piliėtinės visuomenės** atsiradimą. Pamažu dalyje šalių įsigalėjo autoritarinės diktatūros, o jose gyvenantys žmonės nusukuro.

3 Demokratijos padėtis valstybėse pagal demokratijos indeksą. „The Economist Intelligent“, 2015–2023 m.

1991 m.
NVS įkūrimas

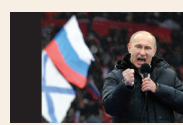
1993 m.
Rusijos AT šturmas

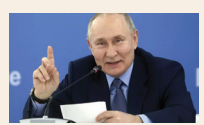
1994–
1996 m.
Pirmasis
Čečėnijos
karas

1999–2000 m.
Antrasis Čečėnijos
karas

2014 m.
Rusija tampa
autoritarine valstybe

2022 m.
Rusija tampa
totalitarine valstybe

XX–XXI a.

4 Daugiatūkstantinis protesto maršas Minske, Baltarusijoje, 2020 m.

5 Susidorojimas su protestuotojais Minske, 2020 m. Medikas suteikia pagalbą Baltarusijos omonininkų sužeistam žmogui.

Pavyzdžiui, 1994 m. Baltarusijoje į prezidento postą išrinktas kolūkio pirmininkas Aliaksandras Lukašenka savo rankose sutelkė neribotą valdžią. Šaliai grąžinta sovietų Baltarusijos simbolika: herbas, vėliava, rusų kalba paskelbta valstybine. Dalis rusinamų baltarusių prarado tautinę tapatybę. 2020 m. daugiau kaip 1 mln. baltarusių masiškai išėjo į gatves protestuodami prieš suklasnotus prezidento rinkimus, kuriuos neva šeštą kartą iš eilės laimėjo A. Lukašenka. Režimas nuožmiai nuslopino demonstrantus, dešimtys tūkstančių buvo įkalinėti arba pabėgo iš šalies.

Rusija siekia prisijungti Baltarusiją, kuri praranda paskutinius nepriklausomybės likučius. Pasak Nobelio literatūros premijos laureatės Svetlanos Aleksijevič, Baltarusija yra Rusijos okupuota teritorija.

Kitose šalyse žmonės nebegalėjo pakęsti valdžios korupcijos, savivalės ir prastėjančių gyvenimo sąlygų. Nuvilnijo spalvotųjų revoliucijų banga. 2003 m. Sakartvelė per vadinamąją Rožių revoliuciją, 2004 m. per Oranžinę revoliuciją Ukrainoje į valdžią atėjo už glaudesnį bendradarbiavimą su Vakarais pasisakantys politikai. Po Rusijos agresijos 2008 m. Sakartvelė ir 2014 m. Ukrainoje šios šalys sustabdė veiklą NVS.

Naujoji Rusija

1991 m. pirmuoju naujosios Rusijos prezidentu tapo buvęs komunistų partijos veikėjas Borisas Jelcinas. Suprasdamas, kad būtina sugriauti senąją sistemą, vienu iš pirmųjų įsakų jis uždraudė komunistų partiją ir pradėjo kurti demokratinę visuomenę.

6 Rožių revoliucija Sakartvele, 2003 m. Šimtatūkstantinis permainų šalininkų mitingas Tbilisyje.

7

Rusijos politikas B. Nemcovas (vėliava nužudytas) apie V. Putiną

Visa tai yra ne dėl jo asmeninės charakteristikos, o dėl objektyvios tikrovės. Gyventojų pajamos kasmet auga 10 %. Šis algų augimas veikia kaip skausmą malšinantis vaistas. Kitas veiksnys yra Gebelso (nacistinės Vokietijos propagandos ministro) stiliaus propaganda:

jei esi uždarytas kambaryje ir matai tik Putino TV, gali pradėti manyti, kad visas pasaulis, įskaitant ir šveicarus, yra mūsų priešai. O ritieriai žvilgančiais šarvais gyvena Raudonojoje aikštėje. Ši žmonių smegenų plovimo kampanija įtikina eilinius piliečius. Bet kuriam Rusijos civiliui imperija yra žavus žaislas, žadinantis orumą, bet daug kainuojantis. Vidutinė vyrų gyvenimo trukmė yra vos 59 metai, o kiekvie-

nais metais nužudoma 30 tūkst. žmonių.

Sveikatos apsaugos sistemos lygis nusirito iki Afrikos šalių standartų. 38 mln. pensininkų tenkinasi skurdžiu egzistavimu. Galvoti apie imperiją pasmerkiant šiuos žmones prašyti išmaldos yra bjauru ir ciniška.

Pagal M. Šakirovo interviu:
<http://www.geopolitika.lt>

7.8 Ant sovietų imperijos griuvėsių

8 Tankai 1993 m. apšaudė Rusijos Aukščiausiosios Tarybos pastatą Maskvoje.

9 Pirmasis Čėčėnijos karas. Rusijos karys 1995 m. prisidega cigaretę sugriautoje Čėčėnijos sostinėje Grozne.

10 Antrasis Čėčėnijos karas, per kurį Groznas buvo visiškai sugriautas. 1999 m. nuotraukoje užfiksuotas užrašas skelbia: „Sveiki atvykę į pragarą. II dalis. Specialiųjų pajėgų būrys, Irkutskas. Mes grįžome!“

11 Čėčėnų paaugliai iš prieglaudos 1996 m. žaidžia kamuštame Rusijos tanke Grozne.

Rūsijai pereinant prie laisvosios rinkos, kilusi **hiperinfliacija** akimirksniu iš-tirpdė viso gyvenimo žmonių santaupas. Prasidėjus valstybinio turto privatizacijai, į susivienijusių buvusios nomenklatūros, KGB karininkų ir nusikaltėlių grupuočių rankas pusvelčiui pateko ištisos pramonės šakos. Daugumai rusų tai buvo negandų ir nusivylimo laikotarpis.

1993 m. B. Jelcino siekis sustiprinti prezidento galias lėmė pirmojo posovietinio parlamento rūmų šturumą ir jo iš-vaikymą. Šalis į tai beveik nesureagavo – politika nebedomino, rūpėjo, kaip išgy-venti. Priimta nauja Konstitucija skelbė Rūsiją prezidentine respublika ir sustipri-no prezidento galias. Daugelio vertinimu, tai vėliau atvedė šalį prie autoritarizmo.

Dešimtmečio pabaigoje oligarchai pradė-jo dairytis įpėdinio ligotam ir išgerti mėgs-tančiam B. Jelcinui. 1999 m. pasirinktas

nežinomas asmuo, toks **Vladimiras Pùtin**, buvęs KGB karininkas. Per metus jis padarė žaibišką karjerą: tapo ir FST (Federalinės saugumo tarnybos) va-dovu, ir ministru pirmininku. Kad įsiū-buotų savo rinkimų kampaniją, V. Pu-tinui reikėjo pergalingo karo. Netrukus Rūsijoje nuaidėjo įtartini keturių daugia-aukščių namų sprogimai, pražudę dau-giau kaip 300 žmonių. Neturėdamas nė menkiausio įrodymo, V. Putinas apkalti-no čėčėnus ir nusikaltėlių žargonu paža-dėjo nudėti čėčėnų sukilėlius, kad ir kur jie būtų, net ir „šikinykuose“.

Prasidėjo **Antrasis Čėčėnijos kàras**, žuvo dešimtys tūkstančių žmonių, o į val-džią pasodintas vietos galvažudžių reži-mas. V. Putinas pasirodė kaip ryžtingas saugumo ir nacionalinių interesų gynėjas. 2000 m., gavęs 53 % balsų, jis išrinktas Rūsijos prezidentu.

12

V. Putino kreipimasis į tautą, 2004 m. rugsėjo 4 d.

Gyvename po didžiulės šalies griūties. Šalies, kuriai, deja, nepavyko išlikti sparčiai kintančiame pasaulyje. Bet, nepaisant sunkumų, mes išsaugojome šios milžinės – Soviėtų Sąjungos branduo-lį. [...] Vis dėlto per trumpą laikotarpį mūsų šalis prarado kadaise turėtą galingą vakarinių ir rytinių

sienu gynybos sistemą [...]. Mes pasirodėme silpni. O silpnus muša. Vieni bando atsiplėšti nuo mūsų skanų kąsnelį, kiti jiems padeda, nes mano, kad Rūsija vis dar kelia pavojų, nes ji – viena gal-ingiausių branduolinių valstybių, ir šio pavojaus reikia atsikratyti.

F. Thom, *Putinas, arba Valdžios manija*, Vilnius: Briedis, 2023, p. 79–80.

13 Varganą daugumą XXI a. Rusijos gyventojų buitį turi praskaidrinti per televiziją sklaidžiama V. Putino propaganda apie Rusijos didybę.

14 Omonininkas, sėdintis po V. Putino portretu Vidaus reikalų skyriuje. 2021 m. Dmitrijaus Markovo nuotrauka, slapta padaryta išmaniuoju telefonu, pasirodė po to, kai jis buvo suimtas mitinge, skirtame palaikyti opozicijos lyderiui Aleksejui Navalnui. Netrukus D. Markovas mirė būdamas 41 metų. Mirties priežastis nežinoma.

Rusija – atgimstanti imperija

Per ilgą Rūsijos istoriją šalyje nebuvo demokratinio valdymo tradicijų. Šimtmečius rusai carą laikė didžiausiu autoritetu. Soviėtų Sąjungos žlugimas dalies žmonių sąmonėje pasėjo istorinės netekties, pasididžiavimo šalimi praradimo jausmą.

V. Putinas atitiko tautos lūkesčius, pareiškęs, kad „Soviėtų Sąjungos subyrėjimas buvo didžiausia XX a. **geopolitinė** katastrofa“. Gražinti Rūsijai didžiosios galybės padėtį tapo svarbiausiu jo tikslu. V. Putinui pasisekė, nes jo valdymo pradžia sutapo su didžiuliu ekonomikos atsigavimu. Daugiau kaip pusę valstybės pajamų sudarė žaliavų eksportas. Pasaulinės naftos ir dujų kainos nuolat augo. Pinigų pakako ir kariuomenei atkurti,

ir paprastiesiems rusams, kurių gyvenimo lygis nuolat kilo.

Stiprindamas savo valdžią, V. Putinas ėmė kurti autoritarinį režimą. Buvo perimtos visos žiniasklaidos priemonės, imta varžyti pilietines teises. Valdžiai prieštaraujantys oligarchai, politikai, opozicionieriai išvaryti iš šalies arba pasodinti į kalėjimus. Pradėtos vidaus priešų paieškos, vykdytos politinės žmogžudystės. Maskvą visais būdais stengėsi išsaugoti savo įtaką posovietinėse valstybėse. Tam naudotos visos įmanomos priemonės: nuo karinių veiksmų iki ekonominio ar informacinio karo bei kibernetinių atakų. Bet pagrindiniu Kremliaus priešu ir neapykantos objektu išliko Vakarų valstybės, neva siekiančios suskaldyti ir sunaikinti Rūsiją.

15

V. Putino kalba per mitingą, 2012 m. vasario 23 d.

Šiomis dienomis giname savo Tėvynę [...]. Mes nepakėsime, kad būtų kišamasi į mūsų reikalus. Mes ginsimės, ir niekas neprimes mums savo nuomonės. Mes turime savo valią. Esame nugalėtojų tauta. Tai mūsų genuose. Nugalėsime ir šį kartą [...]. Prašome žmonių nesidairyti į užsienį, neišduoti Tėvynės. [...] Mirsime prie Maskvės vartų, kaip mirė mūsų broliai. [...] Mūšis dėl Maskvės tęsiasi, mes nugalėsime!

F. Thom, *Putinas, arba Valdžios manija*, Vilnius: Briedis, 2023, p. 95.

?

1. Remkis **2**, **3** ir apibūdink posovietinių šalių bei jų visuomenių padėtį po SSRS subyrėjimo.
2. Įvertink Rusijos padėtį valdant prezidentui B. Jelcinui. Kokių teigiamų ir neigiamų laikotarpio bruožų įžvelgi?
3. Išskirk priežastis, leidusias Rusijos prezidentui V. Putinui įsitvirtinti valdžioje

ir pradėti kurti autoritarinį režimą.

4. Nurodyk pagrindinį V. Putino valdomos Rusijos tikslą. Kodėl nemaža dalis šalies gyventojų jį palaiko?
5. Išnagrinėk **12**. Pasvarstyk, kas, pasak V. Putino, puolė Rusiją ir su kuo ji ruošėsi kariauti.

6. Surinkite informacijos internete, bibliotekoje ir klasei pristatykite pasirinktą buvusios SSRS teritorijoje kilusį karinį konfliktą **2**.
7. Padiskutuokite, kodėl po SSRS subyrėjimo demokratinė santvarka Rusijoje neprijgo.

Rusijos karas prieš Ukrainą

XX a. į Soviėtų Sąjungos vergovę patekusi ukrainiečių tauta buvo rusinama, žudoma, marinama badu. Tačiau okupantams nepavyko palaužti laisvę mylinčios tautos. Pokariu šimtai tūkstančių ukrainiečių partizanų ginklu priešinosi okupantams. XXI a. nepriklausoma Ukraina tapo Rūsijos agresijos taikiniu. Bet blogiui nepavyks, nes ukrainiečiai didi tauta. „Slava Ukraini!“

1 Orumo revoliucija Maidano aikštėje, Ukrainos sotinėje Kyjive, 2014 m. vasaris.

2 Protestuojančių ukrainiečių barikada Maidano aikštėje, 2014 m. vasaris.

Orumo revoliucija

Po Oranžinės revoliucijos Ukrainoje kilusią euforijos bangą pakeitė nusivylimas. Nors šalis pasuko demokratijos keliu, į valdžią atėję politikai išivėlė į grumtynes dėl postų ir korupcijos pynkles. Žmonių gyvenimas nepagerėjo, nepavyko priartinti Ukrainos prie Europos. Sovietų priespauda neišdildomai paveikė ir suskaldė šalies gyventojus. Rusakalbėje rytinėje dalyje vyrauja menka tautinė savimonė, sovietinių laikų nostalgija, požiūris, kad Ukrainą turėtų glaustis prie Rūsijos. Tačiau Vakarų Ukrainos gyventojai puoselėja ukrainiečių kalbą, atvirai demonstruoja panieką sovietmečiui ir palaiko integraciją į Vakarų.

2010 m. prezidentu išrinkto recidyvisto Viktoro Janukovyčiaus pergalę užtikrina dosni Kremlius ir prorusiškų oligarchų parama. Jis atsisakė vesti Ukrainą

į NATO ir tęsė suartėjimą su Rūsija. V. Janukovyčius tvirtino savo klanų valdžią ir grobė šalies turtus. Prabangiame jo dvare vėliau rastas net paauskuotas klozetas ir gryno aukso batonas.

2013 m. rudenį Kijive, Maidano aikštėje, prasidėjo šimtatūkstantiniai protestai prieš prezidento atsisakymą pasirašyti su ES **asociacijos sutartį**. Prasidėjo **Orumo revoliucija**. Kijivo centre protestuotojai nugriovė V. Lenino paminką – Rūsijos priespaudos simbolį. Visą 2014 m. žiemą truko nuolatiniai susirėmimai su milicijos specialiosiomis pajėgomis ir „tituškomis“ – valdžios pasamdytais banditais. Žuvo daugiau kaip 100 žmonių, kuriuos netrukus imta vadinti „Dangiškąja šimtine“. Valdantysis režimas žlugo, o supanikavęs V. Janukovyčius paspruko į Rūsiją.

3 Budapešto memorandumo pasirašymas, 1994 m. Iš kairės: Rusijos prezidentas Borisas Jelcinas, JAV prezidentas Bilas Klintonas, Ukrainos prezidentas Leonidas Kučma, Didžiosios Britanijos ministras pirmininkas Džonas Meidžoras.

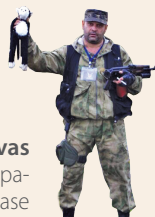

2013 m. rudenį – 2014 m. žiema
Orumo revoliucija

2014 m. vasaris
Rusija okupuoja Krymą

2014 m. kovas
Rusija pradeda nepas-
kelbtą karą Donbase

2022 m.
vasario 24 d.
Rusija pradeda
visuotinį karą
prieš Ukrainą

XXI a.

4 Prieš Rusijos invaziją protestuojantys žmonės su Ukrainos vėliavomis Simferopolyje. Krymas, Ukraina, 2014 m. kovas.

5 Rusijos „žalieji žmogeliukai“ (specialiųjų pajėgų kariai be skiriamųjų ženklų) prie užgrobtos Ukrainos Krymo autonominės respublikos Aukščiausiosios Tarybos pastato, 2014 m. vasario 27 d.

Krymo aneksija

Supratęs, kad Ukrainą slysta iš Rūsijos rankų, V. Putinas nusprendė užgrobti Krymą. Du trečdaliai Krymo gyventojų buvo rusai, be to, ten stovėjo Rūsijos Juodosios jūros laivynas. 2014 m. vasarį būrys ginkluotų vyrų kariškomis uniformomis be skiriamųjų ženklų užėmė Krymo parlamento pastatą ir oro uostus. Iš tikrųjų tai buvo Rūsijos specialiosios pajėgos, nors V. Putinas ir neigė savo pajėgų dalyvavimą.

Valdžios suirutę patyrusios Ukrainos daliniai nekovojo. Beliko tik „įteisinti“ okupaciją. Iš karto sufalsifikuotas Krymo

gyventojų referendumas, kuriame neva 96,77 % balsavo už susijungimą su Rūsija. Krymo užgrobimas tapo pirmąja suverenios Europos valstybės teritorijos aneksija nuo Antrojo pasaulinio karo. Rūsija pažeidė 1994 m. **Budapešto memorandumą**, kuriuo branduolinio ginklo atsakiusiai Ukrainai buvo suteiktos Rūsijos, JAV ir Didžiosios Britanijos saugumo garantijos. Vakarų lyderiai V. Putinui pagrasino ekonominėmis **sankcijomis**, tačiau toks menkas atsakas buvo palaikytas Vakarų silpnumo ženklu ir paskatino tolesnę Rūsijos agresiją.

6 Rusijos politiko V. Žirinovskio interviu, 2015 m.

Šoigu (Rūsijos gynybos ministru) tereikia nukreipti branduolinius ginklus į Berlyną, į Briuselį, į LONDONĄ, į VĄŠINGTONĄ. Ir ką? Kils karas? Visai ne. Mums pasakys: tik nieko nedarykite, mes sutinkame su jumis, mes pasitraukiame. Jie nori gyventi. [...] Europiečiai gyvena prabangoje, jie tik ir linksminasi. Jie nenori kariauti. Māskvai pakaktų parodyti dantis, ir jie panaikintų NATO. Užtektų jiems pasakyti: jei nepanaikinsite NATO per 24 valandas, bombarduosime šalių sostines. Ir jie paklus, kad tik galėtų ir toliau gyventi bei linksmintis.

F. Thom, *Putinas, arba Valdžios manija*, Vilnius: Briedis, 2023, p. 161.

7 Protestas Simferopolyje, 2014 m. kovas. Moterų laikomas plakatas skelbia: „Putinai, šalin rankas nuo Ukrainos!“

SKYRIAUS SANTRAUKA

7.1 Mokslo ir technologijų revoliucijos

Po Antrojo pasaulinio karo pasaulyje kilo mokslo ir technologijų revoliucija biotechnologijų, genų inžinerijos, medicinos ir kitose srityse.

Išradus kompiuterį, prasidėjo skaitmeninis amžius, dar vadinamas trečiaja pramonės revoliucija.

XX a. 9 deš. išrasta svarbiausia interneto dalis – saitynas, pasirodė pirmasis mobilusis telefonas.

Šiuo metu vykstantys itin greitai pokyčiai tokiose srityse kaip robotika, dirbtinis intelektas, nanotechnologijos, biotechnologijos, daiktų internetas, šeštosios kartos belaidžio ryšio technologijos ir kt. vadinami ketvirtąja pramonės revoliucija.

7.2 Pokyčiai visuomenėje

Šiuo metu globalizacija yra apėmusi visą pasaulį. Susiformavo vartotojų visuomenė.

Feminizmo judėjimas reikalavo moterims suteikti lygias teises su vyrais. Moterys įsiliejo į besiplečiančią darbo rinką, išaugo galimybės derinti šeimą ir karjerą.

XX a. pabaigoje atsiradus skaitmeninėms technologijoms, žmonija iš pramoninės visuomenės perėjo į žinių visuomenę.

Atsiradus socialinei žiniasklaidai, milijonams vartotojų atsirado galimybė patiems kurti turinį, tradicinės žiniasklaidos vaidmuo sumenko.

Informaciniai karai, melagienos socialinėje žiniasklaidoje tapo šių dienų kasdienybe.

7.5 Terorizmas

Pagrindinis terorizmo tikslas – išgąsdinti, atkreipti į save dėmesį, teroristiniais aktais skleisti savo idėjas.

Plinta valstybinis terorizmas – Rusija užpuolė Ukrainą.

1948 m. žydams įkūrus Izraelio valstybę, žydų ir palestiniečių konfliktas dėl gyvenamųjų teritorijų nesiliauja.

7.3 Kultūros permainos

Mokslo ir technologijų revoliucija paskatino kultūros globalizaciją.

Silpnėjant senosioms tradicijoms ir vertybėms, visuomenėje formavosi naujos jaunimo subkultūros.

Vartotojų visuomenė formavo naujas mados kryptis.

Šiuolaikinėje visuomenėje vyrauja masinė kultūra: populiarusis menas, popmuzika, populiarioji literatūra ir kt.

Kaip alternatyva masinei kultūrai veikia elitinė kultūra: simfoninė muzika, baletas, opera, psichologinis, filosofinis kinas ir kt.

7.4 Žmonijos iššūkiai

Skurdas yra vienas didžiausių žmonijos iššūkių.

XXI a. pradžioje žmonių gyvenimas pasaulyje pagerėjo dėl ekonomikos augimo, kurį užtikrino globalizacija.

Gyventojų skaičius mūsų planetoje toliau sparčiai augs ir XXI a. pabaigoje gali siekti 10 milijardų.

Tarptautinė žmonių migracija auga dėl karų, teroristinių išpuolių, klimato kaitos grėsmių.

Žmonių veikla stiprina šiltnamio efektą ir skatina klimato atšilimą. Mokslininkai prognozuoja katastrofiškus padarinius pasauliui, jei CO₂ išmetimas į atmosferą toliau didės.

COVID-19 pandemija sukėlė ekonomikos ir visuomenės krizę, nusinešė milijonus žmonių gyvybių.

Dalis palestiniečių griebėsi teroristinių veiksmų.

Islamo fundamentalistai aršiai priešinasi Vakarų civilizacijos kultūros įtakos plitimui pasaulyje ir vykdo teroristinius aktus.

7.6 Europos susivienijimas

Po Antrojo pasaulinio karo Vakarų Europos valstybių vadovai suprato, kad būtina vienytis ir kurti taikų žemyną.

1951 m. įkurta Europos anglių ir plieno bendrija sujungė į bendrąją rinką šešių šalių išteklius.

1957 m., bendrijos pagrindu buvo įsteigta Europos ekonominė bendrija (EEB), kurios tikslu tapo laisvu darbo jėgos, prekių ir paslaugų judėjimu grindžiamos bendros rinkos sukūrimas.

1992 m. Māstrichte pasirašyta Europos Sąjungos (ES) steigimo sutartis.

ES įstatymų leidžiamoji institucija – visų šalių piliečių renkamas Europos Parlamentas, vykdomoji valdžia – Europos Komisija, aukščiausia teisminė ES institucija – Teisingumo Teismas.

ES vienija 27 valstybes su 448 mln. gyventojų.

7.7 Naujoji pasaulio tvarka

Pasibaigus Šaltajam karui ir subyrėjus SSRS, vienintelė supervalstybė pasaulyje liko JAV.

JAV pasaulyje vaidino svarbų vaidmenį, sprendžiant įvairius politinius klausimus, tarptautinius konfliktus, saugant pasaulinę prekybą ir kt.

XX a. pabaigoje Kinija, pasirinkusi laisvąją rinką, labai sparčiai augo, todėl šalis tapo supervalstybe. Politiškai šalis liko komunistų partijos režimo valdžioje.

XX a. II pusėje Japūnija ir naujos Azijos valstybės, pramintos Azijos tigras, patyrė didžiulį ekonominį šuolį.

1976 m. didžiosios pasaulio valstybės suformavo valstybių grupę ekonomikai ir politikai aptarti – Didįjį septynetą.

XXI a. susiformavo blogio ašies valstybių grupė, kuri kelia grėsmę taikai pasaulyje.

7.8 Ant sovietų imperijos griuvėsių

Žlugus SSRS, buvusios sovietinės respublikos, išskyrus Baltijos valstybes, 1991 m. įkūrė Nepriklausomų Valstybių Sandraugą (NVS).

Valstybės nuėjo skirtingais keliais. Vienos tapo demokratiškomis šalimis, kitose įsigalėjo autoritarinės diktatūros.

XX a. pabaigoje Rūsijai nepavyko sukurti demokratinės valdymo sistemos.

2000 m. Rūsijos prezidentu tapęs V. Putinas ėmė kurti autoritarinį režimą.

Rūsija stengėsi išsaugoti savo įtaką posovietinėse valstybėse, o pagrindiniu jos priešu išliko Vakarų valstybės.

+ 7.9 Rusijos karas prieš Ukrainą

2013 m. rudenį Kijive, Maidano aikštėje, prasidėjo ukrainiečių Orumo revoliucija, kurios tikslas buvo sutarti su ES.

Demokratinės jėgos laimėjo, valdantysis režimas žlugo.

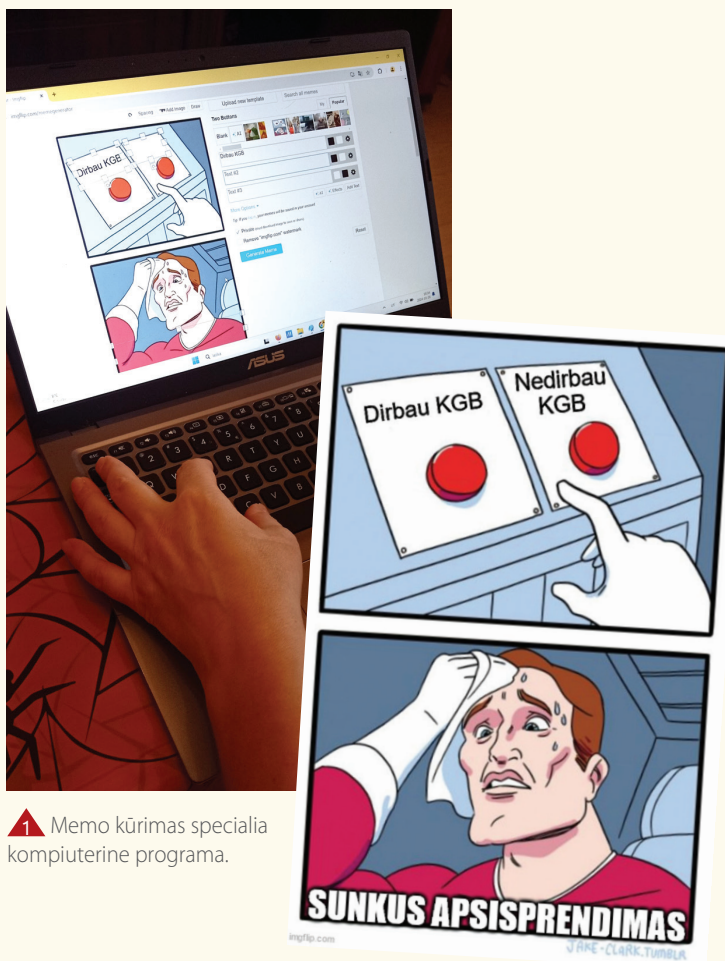
2014 m. Rūsija okupavo ir aneksavo Ukrainos Krýmą.

2014 m. Rūsija užpuolė Donbāsą ir, pasitelkusi vietinius separatistus, pradėjo nepaskelbtą karą prieš Ukrainą.

2022 m. vasario 24 d. Rūsija pradėjo visuotinį karą prieš Ukrainą.

Kuriame istorinį memą

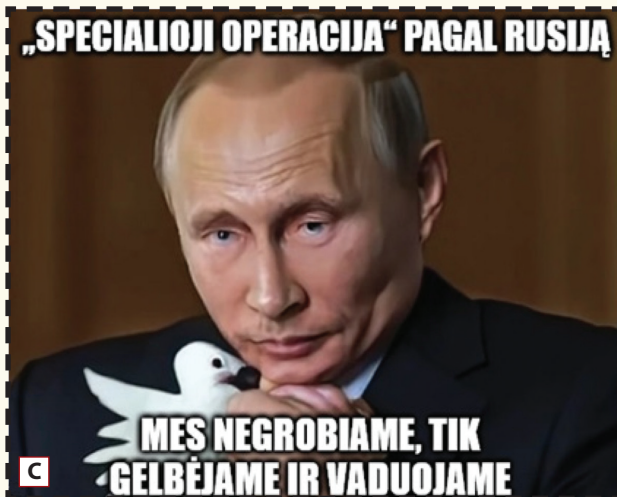
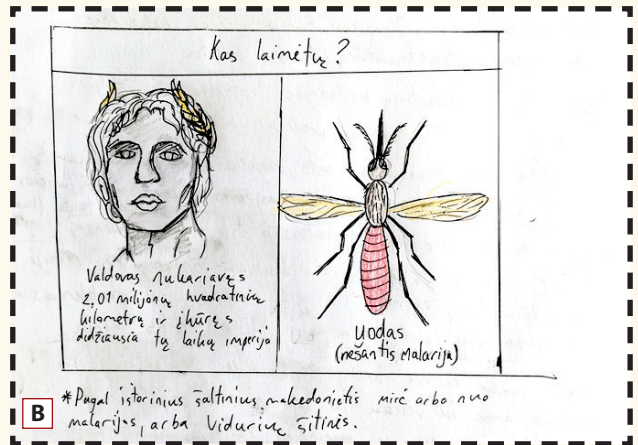
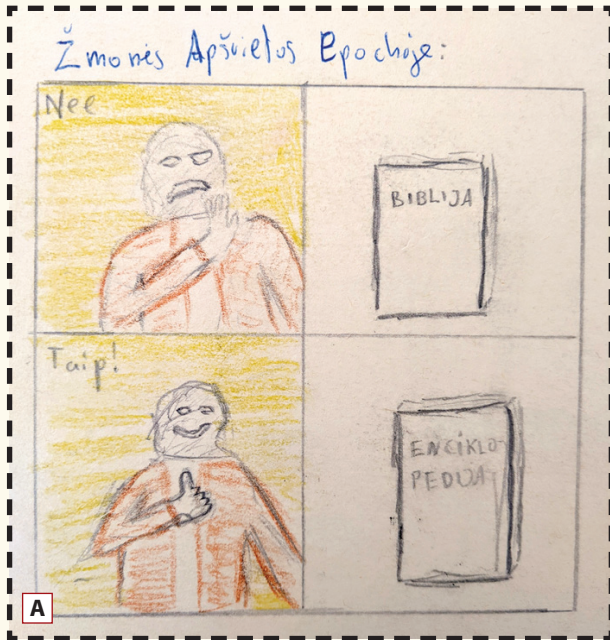
Memas – įdomi, neretai pašiepianti ir komiška informacija įvairiausiomis temomis. Tai vienas iš šiuolaikinės kultūros simbolių ir tikras skaitmeninio pasaulio kūdikis, dažniausiai kuriamas programėlėmis ir platinamas internete. Memų formatas gali būti pats įvairiausias: paveikslėlis, vaizdo įrašas, nuotrauka, frazė arba kurių nors iš minėtų elementų derinys. Turinys neribojamas, tai kūrėjo vaizduotės vaisius, o viena iš temų gali būti ir istorija. Iš pirmo žvilgsnio sukurti memą atrodo nesudėtinga. Tačiau tam, kad šis kūrinys taptų populiarus, įdomus, skatintų ne tik pasijuokti, bet ir išsamiau pasidomėti vaizduojama informacija, reikia pasistengti. Memo kūrimas ne tik gilina istorijos žinias, bet ir skatina kurti, daryti išvadas. Be to, tai smagus būdas mokytis istorijos!

▲ Memo kūrimas specialia kompiuterine programa.

1 2 3 Darbo veiksmai

1. Panaršyk internete ir paieškok istorinių memų pavyzdžių.
2. Atkreipk dėmesį į istorinio memo detales: ar vaizduojamos realios istorinės asmenybės, istorinių tekstų citatos, nurodomi metai ir kt.
3. Pasvarstyk, kokia tema norėtum sukurti istorinį memą. Stenkis nekartoti jau matytų vaizdų.
4. Apgalvok memo idėją ir įvertink, ar jis nebus įžeidžiančio, žeminančio turinio.
5. Pasvarstyk, kokia bus esminė memo žinutė ir kaip ją perteiksi.
6. Nuspręsk, koks bus memo formatas: nuotrauka, vaizdo įrašas, nuoroda, o gal skirtingų formatų derinys.
7. Stenkis, kad memas apimtų vaizdinę ir tekstinę informaciją. Rinkis iškalbingus vaizdus, trumpus, bet tikslus tekstus, ryškius akcentus.
8. Internete yra daugybė memų kūrimo puslapių. Pasirink sau tinkamą ir pradėk kurti memą.
9. Sukurk pradinę memo versiją ir pasidalyk su kitais asmenimis: bendraklasiais, draugais, artimaisiais, mokytoju (-a). Ar jie suprato pagrindinę mintį? Jei ne, ką reikėtų pakeisti?
10. Trumpai aprašyk memo idėją ir jos įgyvendinimą.
11. Pasvarstyk, kuriai istorijos temai ar temoms papildyti tinka tavo sukurtas memas.

?

1. Internete surask memą istorijos tema ir pristatyk jį klasei.
2. Pasirink vieną iš **A**–**D** memų ir paaiškink, ką juo, tavo nuomone, norėjo pasakyti kūrėjas.
3. Remkis darbo veiksmiais ir sukurk savo istorinį memą.
4. Aptarkite savo sukurtus memus. Padiskutuokite, kaip memai ir jų kūrimas gali padėti mokytis istorijos.

2. Istorinių memų pavyzdžiai: **A** ir **B** – Vilniaus Valdorfo mokyklos mokinių darbai (mokytojas Antanas Jonušas); **C** ir **D** – Vilniaus Antano Vienuolio progimnazijos mokinių darbai (mokytojas Antanas Meištas).

ŽINAU, MOKU, GALIU

Svarbiausios sąvokos

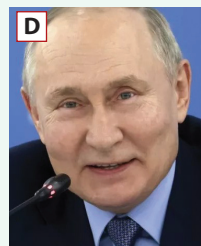
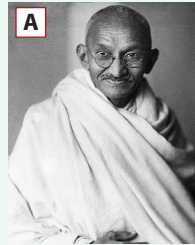
1 Savais žodžiais apibūdink šias sąvokas.

Absoliuti skurdo riba	Apartheidas
Bendrasis vidaus produktas (BVP)	Darbo migrantai
Gerovės valstybė	Globalizacija
Elitinė kultūra	Europos Komisija
Nepriklausomų Valstybių Sandrauga (NVS)	Orumo revoliucija
Palestina	Rusiškasis pasaulis
Sionizmas	Šengeno erdvė
Šiltnamio efektas	Vartotojų visuomenė

2 Pasirinktomis trimis sąvokoms priskirk tinkamą istorinį įvykį, reiškinį arba asmenybę.

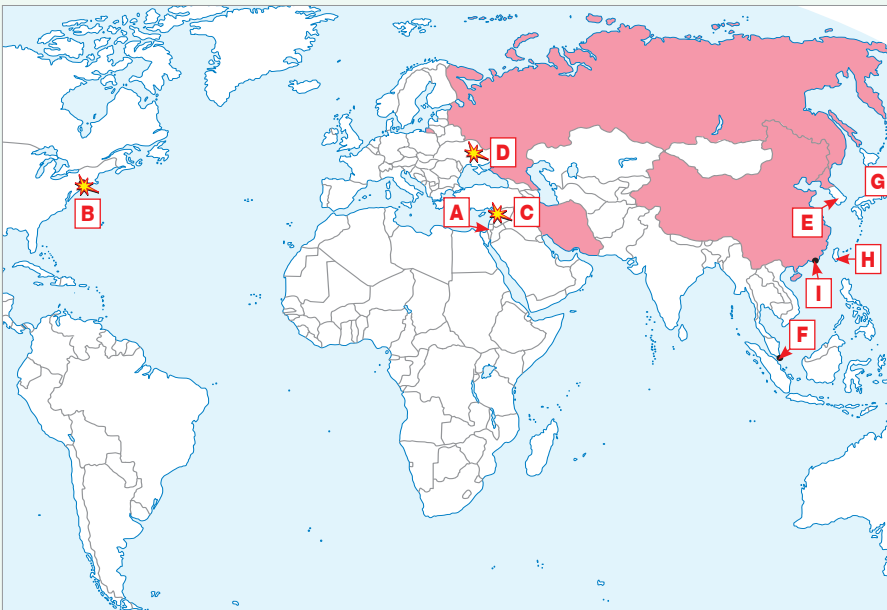
Istorinės asmenybės

3 Atpažink šias istorines asmenybes ir apibūdink jų pareigas arba veiklą.

4 Trims asmenybėms priskirk po svarbų istorijos įvykį ar reiškinį, su kuriuo jos susijusios.

Istorinė erdvė

5 Nurodyk, kuri raidė žemėlapyje atitinka šiuos objektus:

- Izraelis;
- Rugsėjo 11-osios teroristų išpuoliai Niujorke;
- pilietinis karas Sirijoje;
- karas Ukrainoje;
- Pietų Korėja;
- Singapūras;
- Japonija;
- Taivanas;
- Honkongas.

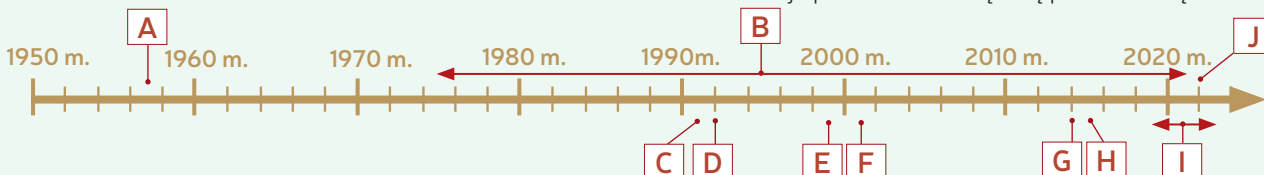
6 Parodyk blogio ašies valstybes.

7 Surask penkis didžiausius pagal BVP valstybes.

Orientuojosi istoriniame laike

8 Kuri raidė laiko juostoje atitinka?

1. Įsteigta Europos ekonominė bendrija.
2. Trečioji pramonės revoliucija.
3. NVS įkūrimas.
4. Pasirašyta Europos Sąjungos (ES) steigimo sutartis.

5. Pasaulio gyventojų skaičius 6 mlrd.
6. Rugsėjo 11 d. „Al Kaidos“ teroro aktai JAV.
7. Rusija užgrobia Krymą.
8. Paryžiaus susitarimas dėl klimato kaitos.
9. Pasaulinė COVID-19 pandemija.
10. Rusija pradeda visuotinį karą prieš Ukrainą.

Vertinu

9 Rusijos karas Ukrainoje.

Įvertink ir apibūdink karo Ukrainoje padarinius:

Ukrainai;   Lietuvai;
NATO ir ES šalims;   Rusijai.

Taikau žinias ir gebėjimus

10 Išnagrinėk istorijos šaltinius.

1. Nustatyk, kuriam istorijos įvykiui skirti A ir B šaltiniai.
2. Atpažink, kokios istorinės asmenybės ir objektai vaizduojami karikatūroje A. Paaiškink, ką norėjo pasakyti jos autorius.
3. Remkis žiniomis, B ir pateik Rusijos Ukrainoje vykdomų karo nusikaltimų pavyzdžių.

Ukrainiečių dailininko V. Kazanevskio karikatūra „Putino „Titanikas“ ir Ukrainos ledkalnis“, „The Washington Post“, 2022 m.

B Istorikas S. Plochyjus apie pirmąsias Rusijos invazijos į Ukrainą dienas, 2022 m. kovas

Rusijos kariuomenės užimtose Ukrainos gyvenvietėse vietos valdžios atstovai buvo raginami bendradarbiauti su okupacine valdžia. Atsisakiusieji galėjo būti pagrobti arba net nužudyti. Hostomelio meras Jurijus Prylypka buvo nušautas, kai važiuo automobiliu gyventojams pristatyti maisto produktų. Tada jo lavonas buvo užminuotas, tikintis, kad atvykusieji paimti kūno susisprogdins. Rusų kareivis padarė sprogmenis neveiksmingus, kai pamatė stačiatikių šventiką, einantį prie žuvusio mero palaikų. Motyžino kaime, esančiame už 45 km į vakarus nuo Kyjivo, rusų kariai suėmė merę Olhą Suchenko su vyru ir sūnumi. Visiems trims okupantai įvykdė egzekuciją ir palaidojo negilioje kapavietėje. Netoliese esančio Bučos miesto, kuris dėl ten vykusių civilių gyventojų žudynių išgarsėjo visame pasaulyje, meras Anatolijus Fedorukas išsigelbėjo tik todėl, kad okupantų sudarytame vietos valdžios atstovų sąraše jo pavardė buvo įrašyta neteisingai.

S. Plochy, *Rusijos ir Ukrainos karas. Istorija kartojasi*, Vilnius: Briedis, 2024 m., p. 158–159.

Veikiu ir kuriu

11 Remkis skyriaus temų medžiaga ir sukurk rašinį „Ar buvo galima laiku sustabdyti Rusiją ir išvengti karo Ukrainoje?“.

12 Naudokis internetu, žiniasklaida, bibliotekomis ir surink ne mažiau kaip tris rašytinius arba vaizdinius istorijos šaltinius, skirtus karui Ukrainoje. Išnagrinėk šaltinius ir paaiškink, kaip jie susiję su įvykiu.

Pasitikrink

Dabar tu gali...

- ... apibūdinti trečiosios ir ketvirtosios pramonės revoliucijų bruožus ir eigą.
- ... įvertinti globalizacijos plėtrą ir įtaką žmonių gyvenimui.
- ... paaiškinti, kaip šiuolaikinėje visuomenėje veikia masinė ir elitinė kultūra.
- ... nurodyti žmonijos iššūkius XXI amžiuje.
- ... išvardyti Europos Sąjungos įkūrimo priežastis ir išskirti jos plėtros etapus.
- ... apibūdinti naują pasaulio tvarką po Šaltojo karo.
- ... palyginti po SSRS žlugimo susikūrusių naujų valstybių valdymo formas.
- ... paaiškinti Rusijos ir Ukrainos karo prielaidas.

Taip	Iš dalies	Ne	
●	●	●	88–89 p.
●	●	●	90–94 p.
●	●	●	96–97 p.
●	●	●	98–101 p.
●	●	●	106–109 p.
●	●	●	110–113 p.
●	●	●	114–117 p.
●	●	●	118–121 p.